

13. Ухвала Господарського суду Вінницької області від 10 січня 2014 р. у справі № 902/1706/13. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/36655363> (дата звернення: 15.10.2018).

14. Ухвала Господарського суду Вінницької області від 4 березня 2014 р. у справі № 902/177/13-г. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37507987> (дата звернення: 15.10.2018).

DOI 10.31558/2518-7953.2018.1-2.15

УДК 346.21

Т. М. Шемета

аспірантка Донецького національного
університету імені Василя Стуса

ПРАВОВА ОСНОВА ПЕРЕХОДУ ЧАСТКИ УЧАСНИКА У СТАТУТНОМУ КАПІТАЛІ ТОВАРИСТВ З ОБМЕЖЕНОЮ ТА ДОДАТКОВОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ

Ключові слова: перехід частки, відчуження частки, статутний капітал, товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю, переважне право.

Питання, пов'язані з майновою базою суб'єктів господарювання (джерела формування, зміна і т. п.), в різні часи викликали інтерес багатьох дослідників. Але сутність поняття «перехід частки у статутному капіталі господарського товариства» як правової категорії в науці господарського права дотепер ретельно не досліджувалась. Частіше в юридичній літературі обговорюється розуміння сутності частки, її правова природа, співвідношення поняття «частка у статутному капіталі товариства» з такими поняттями як «корпоративні права», «майнові права» [1–5].

Питання щодо того, що є предметом переходу – частка або права, є дискусійним в науковій літературі. Зокрема, І. В. Спасибо-Фатєєва характеризує спори щодо переходу прав на частку у статутному капіталі, називає в їх числі спори щодо відчуження частки у статутному капіталі, виходу учасника, його виключення, щодо переходу частки до спадкоємця або правонаступника учасника товариства (наприклад, при реорганізації) тощо [6, с. 208–254]. В той же час дослідниця акцентує увагу на тому, що в договорах поширено вказувати в якості предмету як частку, так і корпоративні права [6, с. 209]. Наполягаючи на помилковості цієї практики, І. В. Спасибо-Фатєєва зазначає, що позначення як предмету договору корпоративних прав є неправильним у зв'язку з тим, що, по-перше, об'єктом

правовідносин в договорі купівлі-продажу є саме частка в статутному капіталі, а не майнові права, які можуть виступати самостійним оборотоздатним об'єктом правовідносин; по-друге, корпоративні права не можуть бути предметом договору купівлі-продажу, оскільки вони не переходять у власність набувача [6, с. 209], що повинно стати результатом будь-якого договору купівлі-продажу. Водночас в судовій практиці можна зустріти вираз «не є власником корпоративних прав». Поряд із цим з положень ст. 167 Господарського кодексу України [7] слідує, що корпоративні права є змістом корпоративних відносин, об'єктом яких є частка у статутному капіталі. З'ясування цього питання передусім має значення для визначення предмета договорів купівлі-продажу, дарування та інших договорів про передання майна у власність. Таким предметом є частка у статутному капіталі, а не корпоративні права, що нею засвідчуються.

На основі аналізу норм законодавства та доктринальних положень вбачається, що поняття «перехід частки у статутному капіталі господарського товариства» варто розглядати в широкому значенні. Так, перехід частки учасника в статутному капіталі товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю (далі відповідно – ТОВ та ТДВ) має місце в декількох випадках.

Зокрема, згідно з частинами 1, 2 ст. 20 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (далі – Закон про ТОВ та ТДВ) [8] учасник товариства має переважне право на придбання частки (частини частки) іншого учасника товариства, що продається третій особі. Відповідно до ст. 21 цього Закону учасник товариства має право відчужити свою частку (частину частки) у статутному капіталі товариства оплатно або безоплатно іншим учасникам товариства або третім особам. Статутом товариства може бути встановлено, що відчуження частки (частини частки) та надання її в заставу допускається лише за згодою інших учасників. Отже, при відчуженні частки учасника ТОВ відбувається перехід частки до інших осіб (інших учасників товариства або третіх осіб).

Стаття 22 Закону про ТОВ та ТДВ визначає особливості звернення стягнення на частку учасника товариства і передбачає, що звернення стягнення на частку учасника товариства здійснюється на виконання виконавчого документа про стягнення з учасника грошових коштів або на підставі виконавчого документа про звернення стягнення на частку майнового поручителя, яка передана у заставу в забезпечення зобов'язання іншої особи. Отже, при реалізації частки учасника ТОВ на аукціоні для забезпечення звернення стягнення на частку учасника ТОВ також відбувається перехід частки учасника ТОВ до осіб, які придбають таку частку на аукціоні.

Перехід частки учасника ТОВ має місце і при спадкуванні чи правонаступництві у зв'язку з припиненням юридичної особи. Згідно з ч. 1 ст. 23 Закону про

ТОВ та ТДВ у разі смерті або припинення учасника товариства його частка переходить до його спадкоємця чи правонаступника без згоди учасників товариства.

Тому, не дивлячись на те, що у Законі про ТОВ та ТДВ словосполучення «перехід частки» вживається лише в контексті регулювання відносин, які виникають у зв'язку із смертю учасника товариства або правонаступництвом в разі припинення учасника товариства (ст. 23), цю правову категорію пропонується розуміти як родове поняття, яке включає в себе відчуження, продаж частки та інші вищезазначені підстави такого переходу.

Для реалізації можливості переходу частки учасника у статутному капіталі ТОВ та ТДВ велике значення має права основа організації та здійснення цього процесу. Правову основу вищезазначеної дії (адже якщо звернутися до словників, то можна побачити, що термін «перехід» вживається у значенні саме дії, відхилення від звичайного порядку виконання [9]) нині становлять положення Господарського кодексу України, Цивільного кодексу України, Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», Закону про ТОВ та ТДВ та інших нормативно-правових актів. Разом з тим до недоліків правової основи можна віднести неврегульованість окремих питань, зокрема щодо визначення предмету договору про відчуження частки в статутному капіталі та з запровадженням інституту корпоративного договору появи можливості незастосування положень законодавства щодо переважного права інших учасників на придбання частки у статутному капіталі.

Загальним питанням та проблемам щодо правового статусу суб'єктів господарської діяльності приділяли увагу В. К. Мамутов [10], Г. Л. Знаменський [11], В. С. Щербина [12] та інші науковці. Певну наукову цінність для розробки проблематики переходу частки учасника представляють праці окремих авторів, присвячені дослідженню правової природи частки у статутному капіталі (Д. В. Ломакіна [13, с. 153], Р. С. Фатхутдінова [14, с. 10], А. В. Урюжникової [15, с. 43]). На сучасному етапі дослідження питань, пов'язаних з майновою основою господарської діяльності господарських товариств, займалися В. А. Белов [16, с. 253–264], Л. М. Дорошенко [17], В. М. Кравчук [18], О. Р. Кібенко [19], А. В. Смітюх [20, с. 141], О. С. Янкова [21], але проблеми, пов'язані з переходом частки у статутному капіталі ТОВ та ТДВ, обговорювалися лише поряд із загальними питаннями діяльності таких господарських товариств та досі залишаються невирішеними.

У зв'язку з набранням чинності Закону про ТОВ та ТДВ, істотною зміною корпоративного законодавства, яке не принесло очікуваної чіткості у вирішенні питань переходу частки у статутному капіталі товариства до інших учасників товариства або третіх осіб, відсутністю однакової правозастосовчої практики, а також з урахуванням недостатньої наукової розробки порушених питань є підстави стверджувати про об'єктивну необхідність їх подальшого дослідження.

Наведене вище вказує на актуальність заявленої теми дослідження, *метою якого є обґрунтування пропозицій щодо удосконалення правової основи переходу частки учасника у статутному капіталі ТОВ та ТДВ.*

Свобода учасників господарських товариств у відчуженні належних їм часток не є абсолютною [22, с. 264]. Законодавцем встановлено ряд обмежень щодо відчуження учасниками частки у статутному капіталі товариств.

Правове регулювання питань переходу частки з моменту проголошення незалежності нашої країни здійснюється з 19.09.1991 р. – з набранням чинності Закону України «Про господарські товариства». Положеннями ст. 53 цього Закону закріплювалося право учасника ТОВ продати чи іншим чином відступити свою частку (її частину) у статутному капіталі одному або кільком учасникам цього товариства. Допускалася можливість відчуження учасником ТОВ своєї частки (її частини) третім особам, якщо інше не встановлено статутом товариства. Також містилося положення про те, що учасники товариства користуються переважним правом купівлі частки (її частини) учасника пропорційно до розмірів своїх часток, якщо статутом товариства чи домовленістю між учасниками не встановлений інший порядок здійснення цього права. Купівля здійснюється за ціною та на інших умовах, на яких частка (її частина) пропонувалася для продажу третім особам. Якщо учасники товариства не скористаються своїм переважним правом протягом місяця з дня повідомлення про намір учасника продати частку (її частину) або протягом іншого строку, встановленого статутом товариства чи домовленістю між його учасниками, частка (її частина) учасника може бути відчужена третій особі.

У разі придбання частки (її частини) учасника самим ТОВ воно зобов'язане реалізувати її іншим учасникам або третім особам протягом строку, що не перевищує одного року, або зменшити свій статутний капітал. Протягом цього періоду розподіл прибутку, а також голосування і визначення кворуму у вищому органі проводяться без урахування частки, придбаної товариством [23].

З 1 січня 2004 р. перехід частки у статутному капіталі ТОВ та ТДВ став також регулюватися главою восьмою розділу другого Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [24]. Безпосередньо питанням переходу частки (її частини) учасника у статутному капіталі ТОВ до іншої особи у цьому Кодексі було присвячено лише одну статтю, що регулювала загальні питання переходу такої частки (ст. 147 ЦК України). Зокрема, основні положення зазначеної статті зводилися до того, що, по-перше, в ній встановлювалося право учасника ТОВ продати чи іншим чином відступити свою частку (її частину) у статутному капіталі одному або кільком учасникам цього товариства. Таке відчуження учасником ТОВ своєї частки (її частини) третім особам допускалося у всіх випадках, якщо інше не встановлено статутом товариства. По-друге, закріплювалося положення про

те, що учасники товариства користуються переважним правом купівлі частки (її частини) учасника пропорційно до розмірів своїх часток, якщо статутом товариства чи домовленістю між учасниками не встановлений інший порядок здійснення цього права. Передбачалося, що купівля здійснюється за ціною та на інших умовах, на яких частка (її частина) пропонувалася для продажу третім особам. Якщо учасники товариства не скористалися своїм переважним правом протягом місяця з дня повідомлення про намір учасника продати частку (її частину) або протягом іншого строку, встановленого статутом товариства чи домовленістю між його учасниками, частка (її частина) учасника може бути відчужена третій особі.

Встановлювалося, що у разі придбання частки (її частини) учасника самим ТОВ воно зобов'язане реалізувати її іншим учасникам або третім особам протягом строку та в порядку, встановлених статутом і законом, або зменшити свій статутний капітал. Фрагментарно регулювалися і корпоративні відносини, які могли виникнути після смерті одного з учасників, а саме положеннями ст. 147 ЦК України закріплювалося, що частка у статутному капіталі ТОВ переходить до спадкоємця фізичної особи або правонаступника юридичної особи – учасника товариства, якщо статутом товариства не передбачено, що такий перехід допускається лише за згодою інших учасників товариства.

Така редакція ст. 147 ЦК України не містила чіткого механізму реалізації переважного права купівлі частки (її частини) учасника, не було відповідей на питання, які виникали на практиці стосовно того, в якій формі треба запропонувати учасникам товариства свою частку учаснику, який вирішив її відступити, а також стосовно підтвердження серйозності намірів інших учасників з придбання частки. У правозастосовній діяльності виникла ситуація, зумовлена станом законодавства в цій сфері і пов'язана з наявністю прогалин у праві, коли постала необхідність заповнення таких прогалин аналогією закону.

В Інформаційному листі Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України» зазначено, що аналогія закону застосовується у випадку, якщо є прогалина в правовому регулюванні відповідних відносин. При аналогії закону застосовується норма, що регулює подібні відносини. І один з найбільш розповсюджених випадків застосування аналогії закону мав місце саме при вирішенні спорів, пов'язаних з переходом частки учасника ТОВ до інших осіб. Так, пункт 4.10 Постанови Пленуму ВГСУ «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин» передбачає, що згідно з ч. 4 ст. 362 ЦК України у разі продажу частки у праві спільної часткової власності з порушенням переважного права купівлі співвласник може пред'явити до суду позов про переведення на нього прав і обов'язків покупця. Наведена норма застосовується за аналогією закону до випадків порушення переважного права учасника

ТОВ (ТДВ) на купівлю частки у статутному капіталі. При цьому ця норма застосується до відповідних позовів учасників товариства лише з обмеженнями, передбаченими нею [25].

Тобто, необхідність застосування до цих відносин аналогії закону свідчить про те, що стан законодавства, яке регулювало перехід частки учасника у статутному капіталі ТОВ (ТДВ) до іншої особи, не був досконалим.

Декілька років поспіль законодавцем здійснювалася довготривала робота зі зміни законодавства щодо ТОВ та ТДВ, яка закінчилася прийняттям Закону про ТОВ та ТДВ від 06.02.2018 р. № 2275-VIII, який набув чинності 17.06.2018 р. Цей нормативно-правовий акт покликаний стати базовим у регулюванні правового статусу близько 600 тисяч господарських організацій, утворених у формі ТОВ та ТДВ. Безперечно, прийняття комплексного Закону про ТОВ та ТДВ стало важливим кроком у реформуванні корпоративного законодавства України. Зокрема, він встановив спеціальні положення щодо переходу частки у статутному капіталі цих товариств, у зв'язку з чим статтю 147 ЦК України виключено. Крім того, в Перехідних положеннях нового Закону визнано таким, що втратив чинність Закон України «Про господарські товариства» у частині, що стосується ТОВ та ТДВ.

Нормами Закону про ТОВ та ТДВ більш детально порівняно з положеннями ЦК України та Закону України «Про господарські товариства» урегульовано питання переходу частки. Ці питання регулюються положеннями чотирьох статей зазначеного нормативного акту.

Зокрема, положеннями ч. 1 ст. 21 названого Закону передбачено право учасника товариства відчужувати свою частку (частину частки) у статутному капіталі товариства оплатно або безоплатно іншим учасникам товариства або третім особам. Але положеннями статті 20, яка має назву «Переважне право учасника товариства» закріплено, що учасник товариства має переважне право на придбання частки (частини частки) іншого учасника товариства, що продається третій особі. Якщо кілька учасників товариства скористаються своїм переважним правом, то вони придбавають частку (частину частки) пропорційно до розміру належних їм часток у статутному капіталі товариства.

Нормою цієї статті вже усунуто прогалину в попередньому законодавстві і передбачено форму повідомлення інших учасників про намір відступити свою частку та обов'язок надання необхідної інформації щодо умов продажу, а саме зазначено, що учасник товариства, який має намір продати свою частку (частину частки) третій особі, зобов'язаний *письмово* повідомити про це інших учасників товариства та *поінформувати* про ціну та розмір частки, що відчужується, інші умови такого продажу. Якщо жоден з учасників товариства протягом 30 днів з дати отримання повідомлення про намір учасника продати частку (частину частки) не повідомив письмово учасника, який продає частку (частину частки), про

намір скористатися своїм переважним правом, вважається, що такий учасник товариства надав свою згоду на 31 день з дати отримання повідомлення, і така частка (частина частки) може бути відчужена третій особі на умовах, які були повідомлені учасникам товариства. Тобто, чітко врегульовано строки, судова практика відтепер визначилася з підходом щодо встановлення моменту надання згоди на відчуження частки.

Крім того, в цій нормі передбачається обов'язок укласти договір купівлі-продажу частки протягом чітко зазначеного строку, а саме: якщо учасник товариства, який має намір продати свою частку (частину частки) третій особі, отримав від іншого учасника письмову заяву про намір скористатися своїм переважним правом, такі учасники зобов'язані протягом одного місяця укласти договір купівлі-продажу пропонуваної до продажу частки (частини частки).

Закріплення наведеного правила сприятиме дисциплінованості учасників господарських відносин та захисту інтересів продавця частки. Також у разі ухилення продавця від укладення договору купівлі-продажу покупець має право звернутися до суду із позовом про визнання договору купівлі-продажу частки (її частини) укладеним на запропонованих продавцем умовах. У разі ухилення покупця від укладення договору купівлі-продажу продавець має право реалізувати свою частку третій особі на раніше повідомлених учасникам товариства умовах.

Безпосередньо нормами спеціального закону без необхідності звернення до загальних положень ЦК України передбачено скорочений строк позовної давності в один рік у випадку, якщо переважне право учасника товариства є порушеним.

Закон про ТОВ та ТДВ на відміну від попереднього законодавства у цій сфері регулює також особливості звернення стягнення на частку учасника товариства та більш детально встановлює особливості переходу частки до спадкоємця або правонаступника учасника товариства (ст. ст. 22, 23).

Також з прийняттям Закону про ТОВ та ТДВ відбулася певна лібералізація регулювання відносин переходу частки: безпосередньо товариству надано можливість регулювати питання такого переходу в установчих документах. Так, статутом товариства може встановлюватися інший порядок реалізації переважного права учасників товариства, розподілу відчужуваної частки (частини частки) між іншими учасниками товариства, відмови від реалізації переважного права учасників товариства. Статутом може встановлюватися, що учасники товариства не мають переважного права на придбання частки (частини частки) іншого учасника товариства, що продається третій особі. Також статутом може бути передбачений обов'язок учасника товариства, який має намір продати частку (частину частки) третій особі, провести спершу переговори щодо її продажу з іншими учасниками товариства. Відповідні положення можуть бути внесені до статуту, змінені або виключені з нього одностайним рішенням загальних зборів учасників, у яких

взяли участь всі учасники товариства. Положеннями ч. 8 ст. 20 Закону про ТОВ та ТДВ визначено, що переважне право учасника товариства *не застосовується* у разі, якщо це передбачено *корпоративним договором*, стороною якого є такий учасник. Частиною 2 ст. 21 цього Закону передбачено, що статутом товариства може бути встановлено, що відчуження частки (частини частки) та надання її в заставу допускається лише за згодою інших учасників. З метою надання певних гарантій всім учасникам товариства Законом закріплено, що відповідне положення може бути внесене до статуту або виключене з нього лише одноставним рішенням загальних зборів учасників, у яких взяли участь всі учасники товариства.

Таким чином, статут товариства та корпоративний договір в цьому випадку виступають індивідуальними регуляторами корпоративних відносин, формою втілення регулятивної функції права, яка дає можливість на власний розсуд товариству визначити умови упорядкування корпоративних відносин у межах і порядку, встановлених законом. При цьому і статут, і корпоративний договір тут виступають певними координаційними інструментами, які надають можливість визначити правила, за якими учасники (засновники) товариства домовилися діяти і які мають обов'язкову силу для них.

Разом з тим у Законі про ТОВ та ТДВ містяться норми, які створюють потенційні загрози для суб'єктів корпоративних правовідносин. І однією з таких загроз є те, що переважне право на придбання частки у статутному капіталі, яке закріплено у ст. 20 Закону, не є переважним в буквальному розумінні цього слова. В цій нормі наголошується, що учасник товариства має переважне право на придбання лише тієї частки іншого учасника товариства, що продається третій особі, тобто про інші способи відчуження, насамперед безоплатні, не йдеться. Тому, як і раніше, якщо учасник має намір передати третій особі свою частку в обхід переважного права інших учасників (засновників), достатньо для цього укласти будь-який інший договір, крім договору купівлі-продажу (наприклад, договір міни або дарування).

Також відповідно до ч. 8 ст. 20 Закону про ТОВ та ТДВ переважне право на придбання частки (частини частки) може бути нівельовано шляхом укладення з іншими учасниками товариства корпоративного договору, до якого буде включено пункт про незастосування переважного права.

Таким чином, незважаючи на високе практичне значення питань, що стосуються переходу частки у статутному капіталі товариств, окремі законоположення, наприклад, стосовно предмету договорів купівлі, дарування частки, отримують на практиці неоднозначне тлумачення, про що свідчить зростання кількості судових справ по спорах, пов'язаних з переходом частки у статутному капіталі товариств, та відсутність однакового підходу щодо вирішення такої категорії справ.

Задля удосконалення правової основи переходу частки учасника у статутному капіталі ТОВ та ТДВ пропонується:

1) доповнення Закону про ТОВ та ТДВ новою статтею 19¹ «Перехід частки учасника у статутному капіталі товариства до іншої особи» із закріпленням у цій статті загальних положень стосовно такого переходу та переліку підстав, за яких він відбувається;

2) внесення відповідних кореспондуючих змін до інших статей цього Закону, в яких йдеться про окремі підстави та умови переходу частки учасника у статутному капіталі товариства (відчуження частки іншим учасникам товариства або третім особам, звернення стягнення на частку учасника товариства, та ін.);

3) виключення із зазначеного Закону частини 8 статті 20, яка наразі передбачає можливість закріплення в корпоративному договорі положення про незастосування переважного права учасника товариства на придбання частки іншого учасника товариства.

На підставі вищезазначеного, можна резюмувати, що новели нового Закону про ТОВ та ТДВ з одного боку усувають протиріччя та прогалини, які були характерні для законодавства до прийняття цього нормативного акту, однак, з іншого боку, деякі зміни законодавства викликають не менше запитань. У зв'язку з цим вищезазначені нововведення вимагають наукового аналізу з урахуванням доктринальних розробок і сформованої правозастосовчої практики.

1. Пелипенко Е. С. Соотношение понятий «корпоративные права», «доля в уставном капитале» и «имущественные права». *Право, держава та громадянське суспільство в умовах системних реформ на шляху до євроінтеграції*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпропетровськ, 21–22 листопада 2014 р. Дніпропетровськ : Дніпропетровський гуманітарний університет, 2014. С. 128–129.

2. Кравчук В. М. Припинення корпоративних правовідносин в господарських товариствах : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03 / Львівський держ. ун-т внутр. справ. Львів, 2009. 430 с.

3. Скрябин С. В. Доля в уставном капитале товарищества с ограниченной ответственностью как имущество: некоторые вопросы теории и практики по законодательству Республики Казахстан. *Журнал зарубіжного законодавства и сравнительного правоведения*. 2016. № 2. С. 88–95.

4. Смітюх А. В. Щодо правової природи частки у статутному капіталі господарського товариства. *Правова держава*. 2015. № 19. С. 89–94.

5. Спасибо-Фатеева И. В. Доля в уставном капитале хозяйственного общества как объект права и ее соотношение с уставным капиталом, имуществом и корпоративными правами. *Цивілістика: на шляху формування доктрин : вибр. наук. пр.* Харків : Золоті сторінки, 2012. С. 401–413.

6. Корпоративні спори. Коментар судової практики (Серія «Проблеми судової практики»). Спасибо-Фатеева І. В., Крат В. І., Філатова Н. Ю. та ін.; за заг. ред. І. В. Спасибо-Фатеевої. Харків. Право, 2018. 288 с.

7. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. *Офіційний вісник України*. 2003. № 11. Ст. 462. (Із змінами).
8. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 6 лютого 2018 р. № 2275-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 13. Ст. 69. (Із змінами).
9. Словник української мови: академічний тлумачний словник. URL: <http://sum.in.ua/s/perekhid>
10. Хозяйственное право: учебник / В. К. Мамутов, Г. Л. Знаменский, К. С. Хахулина и др. Київ: Юринком Інтер, 2002. 912 с.
11. Знаменский Г. Л. Хозяйственное законодательство Украины: формирование и перспективы развития. Київ: «Наукова думка», 1996. 63 с.
12. Щербина В. С. Суб'єкти господарського права: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 264 с.
13. Корпоративное право: актуальные проблемы: учебник / Д. В. Ломакин, Ф. А. Афаунова, О. И. Гентовт [и др.]; под. общ. ред. Д. В. Ломакина. Москва: Инфотропик Медиа, 2015. 256 с.
14. Фатхутдинов Р. С. Правовые проблемы уступки доли в уставном капитале общества с ограниченной ответственностью: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право». Государственный университет – Высшая школа экономики. Москва, 2009. 210 с.
15. Урюжников А. В. Правовая природа доли в уставном капи тале обществ с ограниченной ответственностью. *Гражданское право*. 2016. № 1. С. 41–45.
16. Корпоративное право. Актуальные проблемы теории и практики / под. общ. ред. В. А. Белова. Москва: Юрайт, 2014. 678 с.
17. Дорошенко Л. М. Щодо гарантійної функції статутного капіталу господарських товариств. *Юридична наука і освіта у сучасних умовах: стан і перспективи розвитку*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої 35-річчю юридичного факультету Донецького національного університету Василя Стуса (Вінниця, 18 травня 2018 р.). Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2018. С. 57–59.
18. Кравчук В. М. Корпоративне право. Науково-практичний коментар законодавства та судової практики. Київ: Істина, 2008. 720 с.
19. Кібенко О. Р., Пендак-Сарбах А. В. Право товариств (company law): порівняльно-правовий аналіз acquis Європейського Союзу та законодавства України. Київ: Юстіан, 2006. 491 с.
20. Смітюх А. В. Корпоративні права та корпоративні паї (частки): теоретико-правові аспекти: монографія. Одеса: Фенікс, 2018. 662 с.
21. Янкова О. С. Правове регулювання статутного фонду комерційних організацій: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04 «Господарське право, господарсько-процесуальне право». НАН України, Ін-т екон.-прав. дослідж. Донецьк, 2000. 20 с.
22. Корпоративне право: навчальний посібник / О. В. Гарагонич, С. М. Грудницька, Л. М. Дорошенко та ін.; за заг. ред. О. В. Гарагонича, С. М. Грудницької, Л. М. Дорошенко. Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2018. 400 с.
23. Про господарські товариства: Закон України від 19 вересня 1991 р. № 1576-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 49. Ст. 682. (Із змінами).
24. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № № 40–44. Ст. 356. (Із змінами).
25. Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 25 лютого 2016 р. № 4. *Вісник господарського судочинства*. 2016. № 1.